

אנסין לבגרות בקולנוע עיוני לחמ"ד לשנת תשפ"ג (2023)

הסרט: ילדה מס 60427, יוצרים: שלומית ליפשיץ ואוריאל ברקוביץ. ישראל 2022,
(20 דקות)
(ניתן להשיג את הסרט דרך בה"ס לקולנוע מעלה)

• הוראות:

עליכם לצפות פעמיים בסרט ולענות על שלוש שאלות מתוך חמש שאלות.

ערך כל שאלה: 25 נקודות.

לכל סעיף 12.5

זמן הבחינה 90 דקות (לא כולל צפייה)

בהצלחה !!!

השאלון:

1. ילדים בקולנוע

סרטים רבים העוסקים בשואה מעמידים במרכזם גיבור – ילד/ה.

א. כיצד מעוצב עולם הילדות בסרט שלנו? כיצד עולם זה משתנה לאורך הסרט?

ב. מהי התרומה הייחודית של הבחירה בילדים כגיבורי סרטים? הביאו דוגמא מסרט נוסף אותו למדתם המעמיד במרכזו ילד/ה.

2. ייצוג השואה בקולנוע

הסרט ילדה מס 60247 מבוסס על יומני סבתה של היוצרת

א. ציינו שתי שאלות אתיות או קולנועיות להן נדרש יוצר קולנוע עלילתי בבואו לספר סיפור היסטורי שהתרחש בשואה.

ב. בחרו שני סמלים המופיעים בסרט, כתבו מהם הסמלים שבחרתם. מה המשמעות שלהם ומה תרומתם לסרט?

3. אנימציה וטראומה

"השימוש שעושה היוצר באנימציה תיעודית מבליט את טיבו החמקמק והמתעתע של הזיכרון, את העובדה שהזיכרון אינו האירוע עצמו אלא הבניה סובייקטיבית" (ד"ר שמוליק דובדבני)

א. מהי התרומה הייחודית של השימוש באנימציה בסרט עלילתי העוסק בנושא השואה ?

ב. בחרו סרט נוסף העוסק בטראומה אותו למדתם (לאו דווקא שואה) והדגימו כיצד תורמת האנימציה לעיצוב הזיכרון.

4. קשר ותקשורת בן דורית

א. אפיינו את מערכת היחסים בין הסבתא לגיבורה. תארו את השינוי שחל במערכת היחסים כפי שהם באים לידי ביטוי בשני הפריימים להלן.

ב. בחרו סרט נוסף אותו למדתם המציב במרכזו קונפליקט בן דורי - פנים משפחתי תארו את הקונפליקט ואת התרתו .

5. שואה ואמונה

3

א. בחרו ונתחו שלושה מרכיבים בשפה הקולנועית המופיעים בתמונה ואת היחסים ביניהם. (מקום, זמן, סמלים, דמויות, תאורה, קומפוזיציה)

ב. אלו רגשות ומחשבות עולות בכם בעקבות הצפייה בסצנה זו? ומה בתמונה גורם לכם להרגיש כך?

תשובון

1.א. כיצד מעוצב עולם הילדות בסרט שלנו? כיצד עולם זה משתנה לאורך הסרט?

בתחילת הביקור עסוקים הילדים במשחקי ילדות מוכרים: אוהל בסלון של סבא וסבתא, משחק קולי עם המאוורר, האזנה למוזיקה עם אוזניות, הצצה שובבה למקומות אסורים: החדר של סבא, החדר של סבתא קפיצה על עיתונים ברצפה, שימוש באיפור של סבתא ובמטפחות שלה ללא אישור וכד' גם גניבת היומן היא גחמה ילדית.

שלב א' של תהליך השינוי- שלב הדמיון וההזדהות

ויתור על משחקי ילדות וצפייה בטלוויזיה לטובת קריאה ביומן

מתחילות להופיע בדמיונה דמויות מהיומן והיא מעדיפה התבוננות בהן מאשר צפייה בטלוויזיה וכן מתחילים להישמע קולות של העולם האחר.

בירקון, הגיבורה עם סבא אבל עסוקה בהתבוננות בסבתא

מופיעים נדודי שינה

שלב ב' של תהליך השינוי- האימה משתלטת על המציאות:

חפצים במציאות הופכים לחפצים מאיימים: מכונת תפירה, פטיש השניצלים, העין במרק

הזדהות מוחלטת- כתיבת המספר של הסבתא על היד של הגיבורה.

הדמויות הופכות להיות ענקיות ומאיימות: הכלב בגן השעשועים, הנאצי במעבר החצייה, היא כבר לא יכולה להשתעשע יותר האימה כבשה את חייה ("נו מה יש לך" אומר האח בגן השעשועים)

מתחבאה מפני האימה המדומינת מתחת לשמיכות ובוכה, במקלחת האפלה, בורחת מאקדח מדומיין שרודף אחריה.

1.ב. מהי התרומה הייחודית של הבחירה בילדים כגיבורי סרטים? הביאו דוגמא מסרט נוסף אותו למדתם המעמיד במרכזו ילד/ה.

נקודות אלו יכולות לשמש בסיס לדיון ביצירה שבמרכזה עומדת דמות הילד

- דמות הילד משמשת בסרטים רבים כדמות ניטרלית, לא פוליטית או מאיימת, תמימה ומעוררת חמלה, תוך הזדהות ואמפתיה לחלש.
- הבחירה בילדים מאפשרת מגוון יצירתי בשל דמיונם המפותח של עולם הילדים המטשטש לעיתים בין עולם הפנטזיה והמציאות.

- ילד מאפשר ליוצר הקולנוע לגרום לצופה להביט על החברה מלמטה למעלה, מנקודת מבטו של הילד שבמהותו "נמוך יותר", "חלש יותר" ותלוי בעולם המבוגרים, "בעלי הכוח".
- ההתבוננות של הילד במצבים קיצוניים מעמידה אותו במצבי קונפליקט ובחירות בלתי אפשריות דרכן מנסח היוצר אמירה או ביקורת על אדישות החברה, על אי שוויון, חוסר צדק ואלימות. (המלך עירום)
- השימוש בילדים תמימים, רעננים, הוא מעין ניסוח של האמת הפשוטה מול השקר ומניפולטיביות של עולם המבוגרים.

הביאו דוגמא מסרט נוסף אותו למדתם המעמיד במרכזו ילד/ה.

- תשובות מנומקות של סרטים המעמידים במרכזו ילד/ילדה. לאו דווקא העוסק בשואה. יתקבלו. הרחבה: דוגמאות בנושא לשימוש למורה בסרטי שואה בהם הגיבורים הם ילדים. סרטי שואה רבים מעמידים במרכזם ילד/ה ומהם ניתן ללמד נושא זה:

- <https://www.youtube.com/watch?v=Oja9lUIUGkU> - גנבת הספרים
- <https://www.youtube.com/watch?v=-teBKwiteP4> - המפתח של שרה
- <https://www.youtube.com/watch?v=ZqAiXw9dOGA> - הנער בפיגמת הפסים
- <https://www.youtube.com/watch?v=Qej8dxogk04> - האי ברחוב הציפורים
- <https://www.youtube.com/watch?v=cne2nNEx8As> - רוץ ילד רוץ
- <https://www.youtube.com/watch?v=S7Qg9YwJbUE> - ילדי פלא
- <https://www.youtube.com/watch?v=8CTjcVr9lao> - החיים יפים
- <https://www.youtube.com/watch?v=ABIEistDl3I> - הסטורי של אוה
- <https://www.youtube.com/watch?v=hRMcPJrWm-g&t=4s> - חד קרן הסרט המלא
- ארץ הצעצועים - הסרט המלא -

<https://drive.google.com/file/d/1GDBEGkgJDqO54bnc2nwtqAZ3HqhPATC/view?usp=sharing>

2. ציינו שתי שאלות אתיות או קולנועיות להן נדרש יוצר קולנוע עלילתי בבואו לספר סיפור

היסטורי שהתרחש בשואה.

- הדילמה המרכזית של "ייצוג" השואה בקולנוע. מהי מידת הנאמנות ההיסטורית לה מחויב יוצר הקולנוע?
- שאלה נוספת עוסקת במגבלותיו של המדיום הקולנועי בבואו לטפל בנושא השואה בהיותו זקוק לגיבור ומעשי גבורה ולסיום המתקבל על דעתו של הצופה.

- כיצד ניתן אם בכלל לשלב נושא כמו שואה במדיום "בידורי" כמו קולנוע וליצור סרט שהקהל נהנה ממנו ומוכן לשלם עבורו?

בבואנו לצפות בסרט עלילתי העוסק בשואה (ואירועים היסטוריים בכלל) עלינו לבחון את מידת מחויבותו ונאמנותו של היוצר לאמת ההיסטורית. עלינו להבין את הקשר בין דימוי ויזואלי קולנועי לבין מציאות היסטורית. לנתח את בחירותיו האמנותיות של הבמאי ולבדוק האם וכיצד מטושטש הגבול בין בדיה למציאות. יש לתת את הדעת על כללי הסיפור הקולנועי ולבחון האם הכללים אלו גובים מחיר ביחס לאמת ההיסטורית.

מצ"ב מצגת עזר למורה להוראת הנושא :

<https://view.genial.ly/634ff3ae9c837d0018badb2c/presentation->

- 2 ב. בחרו שני סמלים המופיעים בסרט, כתבו מהם הסמלים שבחרתם. מה משמעותם ומה תרומתם לסרט?

בסרט מופיעים מספר סמלים התלמיד/ה יכול/ה לציין ולהסביר סמלים אלה :

1. מספר על היד : מציין את הפיכתה של הסבתא ואחותה לאסירות. כשהגיבורה מציירת מספרים על זרועה, מעיד המעשה על הזדהותה ההולכת וגוברת עם סבתה. הניסיונות למחוק את המספרים מעידים על יחסה האמביוולנטי להזדהות זו.
2. חיתוך העוף ובישולו בידי הסבתא : המעשה הטרוויאלי של הכנת העוף נושא, בעיני הגיבורה, משמעויות אלימות. בשר העוף מעלה בזכרונה את האלימות שחוו סבתה ואחותה על בשרה.
3. תרנגול על מקל : הממתק בצורת תרנגול אדום מסמל בסרט את תמימותה הילדית של הגיבורה. ריסוקו על הרצפה מעיד על הגעתה של תמימות זו אל קיצה.
4. ברכת הכהנים : מראה הסב האוגד תחת טליתו את נכדיו מבטא סולידריות והגנה משפחתית. מול מראה זה חוזה הגיבורה בסבתה ואחותה שלא זכו בהגנה זו מאביהן ואת האשמה שחשה הסבתא נוכח חוסר יכולתה לשמור על אחותה.
5. צלב הקרס/כלבי ציד : מזוהים עם הרצחנות הנאצית. הגיבורה המעלה בתודעתה סמלים אלה גם ברחוב הישראלי מעידה על חששה מפני איום זה גם במציאות העכשווית ואת הטשטוש שנוצר בתודעתה בין ההווה ובין העבר.
6. מוטיב המים והשיער : הגיבורה מרטיבה את שיערה ואף אחרים שופכים עליה מים (והעיסוק בשיער מזכיר את גזירתו והפגיעה בזוהרתן הנשית של הגיבורות בעקבות מעשה זה). צלילתה במי הים מעידה על חדירתה לעומק הזכרונות של סבתא ועל המחיר הנפשי שנגבה ממנה בשל 'צלילה' זו ואולי גם כטקס היטהרות כדי לחזור לשפיות.

סמלים נוספים הנכתבים ומנומקים יתקבלו.

3. א. מהי התרומה הייחודית של השימוש באנימציה בסרט עלילתי העוסק בנושא השואה?

אנימציה עשויה לשמש כלי לעיצובה של התודעה. דווקא הודות לריחוק האסתטי שהיא מייצרת, השימוש באנימציה מאפשר להתקרב אל החוויה הטראומטית. הדמויות והמקומות ניתנים לזיהוי, הם דומים לאנשים ולמקומות הממשיים, אך העיצוב והצבעים מאופיינים בסגנון יתר שמאפשר את הריחוק הזה ועמו את ההתמודדות. האנימציה נועדה "לסמן" את מה שנראה כאילו לא ניתן היה לתעד ולצלם. הציור הוא אמצעי של הרחקת המציאות, אך גם של התמודדות עם הצפון בה. האנימציה התיעודית מבליטה את האופן שבו הזיכרון הופך לעדות. האופן הסובייקטיבי שבו זוכרים את האירוע. הבחירה באנימציה מבליטה את אי-היכולת להגיע אל מה שקרה באמת. כל מה שאנו רואים על המסך מבוסס על זיכרון פרטי, חוויתי ולא על תחקיר מקיף. היא מעבדת את המציאות כדרך שהזיכרון מעבד את העבר והופך לעדות, היא מייצרת רישום כפול של "תיעוד" ושל "עיבוד".

מצ"ב מצגת לעזר להוראת הנושא,

<https://view.genial.ly/634fface00d368001705b499/presentation->

3 ב. בחרו סרט נוסף העוסק בטראומה אותו למדתם (לאו דווקא שואה) והדגימו כיצד תורמת האנימציה לעיצוב הזיכרון.

תשובות מנומקות יתקבלו. שימו לב, יש בתוך המצגת דוגמאות נוספות לסרטי אנימציה העוסקים בנושא זה :

איפה אנה פרנק [-https://www.youtube.com/watch?v=vQJpxl916xk](https://www.youtube.com/watch?v=vQJpxl916xk)

ניושה -

<https://drive.google.com/file/d/1OFzCb9EeWmGhHw4M3o7PeuueEpteK7GI/view?usp=sharing>

שרלוט [-https://www.youtube.com/watch?v=kNIPeXIfb9E](https://www.youtube.com/watch?v=kNIPeXIfb9E)

האחות הגרמניה [-https://www.youtube.com/watch?v=hwgB5mlu0mE](https://www.youtube.com/watch?v=hwgB5mlu0mE)

הרחבה למורה

הז'אנר של הסרט שלנו מכונה "אנימציה תיעודית" המוגדרת כ"כל סרט אנימציה שעוסק בחומר שאינו בדיוני, היא יכולה להתבסס על ראיונות מוקלטים, לספק פרשנות או שיחזור של אירועים עובדתיים". (Sofian Sheila, 'The Truth in Pictures', Fps, March 2005, pp 7-11)

קישור למאמרו של שמוליק דובדבני "כל עוד אתה מצייר ולא מצלם, זה בסדר": 'סוגיות של אתיקה ואחריות בסרט ואלס עם באשיר' /ארי פולמן:

<https://drive.google.com/file/d/1v7iSfgQEUWEKrc1r0Z7MqJJ66Si4HyCZ/view?usp=sharing>

4 א. אפיינו את מערכת היחסים בין הסבתא לגיבורה. תארו את השינוי שחל במערכת היחסים כפי שהם באים לידי ביטוי בשני הפריימים להלן.

הסבתא וגיבורת הסרט:

סבתא שפרה מרוחקת משאר בני המשפחה, אך רעות, נכדתה גיבורת הסרט, מחפשת את קרבתה בדרכים שונות. היא לובשת את הצעיפים שלה, קוראת ביומנה, מסייעת לה בתפירה ובמיוחד חשה אותה ואת עברה. הסבתא נוהגת כלפי רעות בדרך של ציווי ואיסורים, אך ישנו רגע של ריכוך במהלך הסרט, כאשר רעות מתקרבת אליה ונשכבת לידה על הספה, הסבתא עדיין מצווה עליה לחלוץ את הנעליים, אך היא מוסיפה את המילה רעות'לה. זו הפעם הראשונה שהיא קוראת בשמה של הנכדה ועוד נוסף לכך טון של רוך. בהמשך הסבתא אומרת לסבא שיניח לרעות כי "עובר עליה משהו", כך שלמרות שהסבתא נראית קשוחה בתחילת הסרט, היא חווה את רעות, אך היא לא יודעת איך למלל את תחושת הקירבה. נדמה כי היא נעלה את רגשותיה כל כך הרבה שנים, ורעות מאתגרת אותה לגעת בהם. השיא ביחסים שביניהן הוא כאשר רעות נעמדת לפניה כשהיומן בידיה ומחבקת את הסבתא. מגע זה מפרק את החומות שהסבתא מקיפה את עצמה בהן והיא מחבקת את רעות בחזרה, ובסופו של הסרט היא מכסה אותה, כאומרת לה את מוגנת עכשיו. מניכור עברה הסבתא להעניק חום ואת היומן היא דוחפת במקום שרעות תוכל לראות, כאומרת לה: הסיפור שלי הוא גם עכשיו שלך. זהו תהליך אותו הובילה הנכדה מתוך סקרנות ואפשרה לסבתא לחלוק בסיפורה האישי ובכך למצוא חיבור משותף

ניתוח שני הפריימים:

הפריים הראשון מחולק לשני חלקים: בחלק הקדמי יושבת הסבתא, לבדה על הספסל, מרוחקת ומנותקת משאר בני החבורה. הסבא והנכדים יושבים קרוב אל המים, על שמירה אחת והם מהווים מעין יחידה אחת. הם קרובים אל מקור המים ואל השלוח והנביעה, ואילו הסבתא על הספסל היבש ובשמש, אך היא צופה בהם. קשורה ולא קשורה בעת ובעונה אחת, כמו צופה מרחוק ומשגיחה. בהמשך הסצנה רואים שהילדים אוכלים אבטיח, צוחקים ומלאי חיים עם הסבא ברגע של שלוה משפחתית, אך הסבתא לא כלולה ברגע הזה.

הפריים השני מתאר אינטימיות בין הסבתא לרעות. הסבתא רכונה אליה ולוחשת לה שיש להן סוד משותף, בכך היא גם מעבירה אליה את האחריות אך גם הופכת אותה לחברה, וזה יוצר חיבור. הכיסוי רעות על ידי הסבתא מסמל את הקשר הנוצר ואת האחריות שהסבתא לוקחת כלפי נכדתה, היא מגנה ושומרת עליה.

הפריים הראשון מציין ריחוק פיזי ונפשי ואילו השני מעיד על התקרבות פיזית וגם רגשית ביניהן, התקרבות שתסתיים בחיבוק קרוב. זהו תהליך שרעות יוזמת, מרגע שגילתה את היומן ונחשפה לעברה

הכואב של הסבתא היא צללה לעולמה יותר ויותר והתעקשה בניסיונותיה להתקרב אל הסבתא, להבין את עולמה וליצור גם קרבה רגשית. ולבסוף רעות זוכה הסבתא נענית לקרבה.

4. ב. בחרו סרט נוסף אותו למדתם המציב במרכזו קונפליקט בן דורי - פנים משפחתי תארו את הקונפליקט ואת התרתו.

תשובות מנומקות יתקבלו.

5 א. בחרו ונתחו שלושה מרכיבים בשפה הקולנועית המופיעים בתמונה ואת היחסים ביניהם. (מקום, זמן, סמלים, דמויות, תאורה, קומפוזיציה)

לוקיישן/ מקום: הסצנה מתרחשת בבית הכנסת בזמן ברכת כהנים. בית הכנסת הוא המקום שבו בא לידי ביטוי הקשר שבין עם ישראל לאלוקים, כאשר המקום הקדוש והחשוב בתוך בית הכנסת הוא ארון הקודש שבתוכו ספרי התורה. העמדת הדמויות שנרצחו בין הקהל לארון הקודש מייצרת קושי משום הפער הגדול ושאלות האמונה מול השואה.

אנימציה ומציאות: הסרט מחבר בין ביטויים ויזואליים שונים. העמדת הדמויות המצוירות בתוך עולם מציאותי, מערבב בין עולם הדמיון, העבר, ההיסטוריה והדימויים אל תוך המציאות. בשילוב הזה הדמויות המצוירות הופכות להיות חלק נוכח במציאות של הגיבורים והן מייצגות את הסיפור ההיסטורי הקשה ואת גורל העם שמלווה את עם ישראל בכל מקום.

תאורה: התאורה הנוכחת בסרט היא דרך הנרות המלאכותיים שמאירים בעיקר את הדמויות המצוירות והם שהופכים אותן לעיקר הסצנה. דמויות העבר מקבלות נוכחות ומקום בתוך בית הכנסת, דבר שמחזק את שאלת האמונה לאור מאורעות השואה.

דמויות: שני סוגי דמויות בתמונה: הנשים הנרצחות המצוירות והחזן העובר לפני התיבה. כל הדמויות מרכינות את ראשון אך בעוד שהדמויות המצוירות גלויות פנים, החזן מכוסה בטלית. הן עומדות בין החזן והקהל ובין ארון הקודש כאומרת "גם אנחנו כאן", שזו תזכורת למה שעברו, תזכורת לכך שהן נמצאות בתוך הקהל תמיד אך גם שאלה כלפי שמים.

חפצים: הדמויות המצוירות עומדות בין שני חפצים בעלי משמעות דתית עמוקה: ארון הקודש שעליו עשרת הדברות והדוכן עליו חרוט הפסוק "שויתי ה' לנגדי תמיד". אלו אלמנטים המכירים באלוהותו של הקב"ה ומייצגים קבלת עול מלכות שמים, והעמדת הדמויות ביניהן, כשהן מרכינות את ראשון מעוררת את השאלה כלפי שמים, או אולי אף את קבלת עול מלכות שמים שלהן.

5 ב. אלו רגשות ומחשבות עולות בכם בעקבות הצפייה בסצנה זו? ומה בתמונה גורם לכם להרגיש כך?

כל התשובות נכונות ואישיות כאן. יש רק לדאוג שיהיו מנומקות באמצעות שימוש במרכיבי התמונה.